

**OBNOVA KAŠTELA PORODICE KOVAČ U RIĐICI
RENEWAL OF THE FAMILY CASTLE KOVAČ IN RIĐICA**

Lara Penc, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*

Oblast – ARHITEKTONSKO PROJEKTOVANJE

Kratka sadržaj – U radu je obrađena obnova kaštela porodice Kovač u Riđici koji je evidentirano kulturno dobro i razvijanje njegovog lokalnog i turističkog potencijala. Na osnovu analiza konteksta, postojećeg stanja, studija slučaja tri arhitektonske prakse, mera zaštite objekta i budućih korisnika projektovan je objekat koji bi obuhvatio sve funkcionalne i programske zahteve i pružio dodatnu dopinos autentičnosti i identitetu Riđice, dormirajući plodno tlo za razvoj turizma, ekonomije, ugostiteljstva i povećanje životnog standarda lokalnog stanovništva i šire. Obnova spomenika ili graditeljskih celina je metoda aktivne zaštite graditeljskog nasleđa.

Ključne reči: Graditeljsko nasleđe, obnova

Abstract – This master thesis deals with the restoration of the Kovač family castle in Riđica, which is a registered cultural asset, and the development of its local and touristic potential. Based on the analysis of the context, the existing situation, case studies of three architectural practices, measures to protect the building and future users, a building was designed that would include all functional and programmatic requirements and provide an additional contribution to the authenticity and identity of Riđica, laying fertile ground for the development of the tourism, economy, and hospitality and increasing the standard of living of the local population and beyond. Restoration of monuments or architectural units is a method of active protection of architectural heritage.

Keywords: Architectural heritage, restoration

1. UVOD

Mnogi stanovnici velikih istorijskih stecišta suočavaju se trenutno sa opasnošću izumiranja starih centara njihovim devastiranjem i neinvestiranjem iako imaju veliki potencijal za razvoj i napredak. Objekti koji su bili ponos i simbol neke oblasti i grada i vremena u kom su nastali, nastupom kapitalizma i privatizacijom na scenu okolnosti današnjice postali su građevine koje „žude za drugom šansom“, inače su osuđeni na prirodni tok- devastaciju i nestajanje.

Objekti koji su projektovani i zidani mnogo pre naše današnjice bili su svedoci različitih vremena i epoha, događaja, načina građenja, stanovnika, načina korišćenja i mogu da nam daju odgovore na sva pitanja vezana za poreklo, istoriju, pa i ono nasleđeno što je instiktivno.

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bila dr Anica Draganić.

U ovom radu usmeravamo se na zatečene vrednosti, kao što su objekti od velikog značaja, nepokretna kulturna dobra - objekti pod zaštitom. Obnova (oživljavanje, vraćanje života, obnavljanje, preporod) spomenika ili graditeljskih celina je metoda aktivne zaštite graditeljskog nasleđa.

1.1. Predmet i problem istraživanja

Predmet rada je obnova kaštela porodice Kovač u Riđici, objekta koji je veoma devastiran usled nedovoljne zaštite, nekorišćenja, vremenskih uslova i prolaznosti vremena, a proglašen je kulturnim dobrom.

Problematika rada je zaštita, uređenje i unapređenje kulturnog dobra koje se mora posmatrati u okviru razvoja celokupne oblasti kulturnog nasleđa, na način koji će doprineti uspostavljanju regionalnog i lokalnog identiteta, u skladu sa evropskim standardima zaštite. U novonastalim okolnostima jedan od glavnih izazova društva predstavlja očuvanje građene sredine.

1.2. Strategija aktivacije kulturnih dobara

Istraživanje zahteva određene metode koje će se sprovesti u radu. Prvi i najvažniji metod je istorijska analiza u kome je potrebno sakupiti što je više moguće arhivske građe i analize istorijskog i društvenog konteksta u kom je objekat izgrađen. Nakon toga, neophodno je istražiti i primere dobre prakse kroz stuje slučaja koje se bave obnovom sličnih objekata radi boljeg upoznavanja sa rešenjima, i poslednja je sinteza činjenica primenjenih na konkretnom primeru i donošenje zaključaka.

Cilj istraživanja je prepoznavanje razloga prepuštenosti objekta vremenu i aktivno uticanje na njegove potencijale u saradnji sa okolinom kako bi cela oblast prosperirala uz svesnost i prisutnost važnosti kulturnog razvoja i negovanja nasleđenog.

2. ISTORIJSKI OKVIR**2.1 Habzburška monarhija u Somboru**

Sombor osvaja Habzburška monarhija 1687. godine, nakon pobeđe nad Osmanskim carstvom u Velikom turskom ratu i preuzima kontrolu nad delovima teritorije današnje Srbije severno od Save i Dunava, sve do poraza u Prvom svetskom ratu. Grad Sombor masovno naseljava veliki broj Bunjevaca i Srba, postaje graničarski grad i pomaže bitke kod Slankamena i Sente. Godine 1717. dobija novi status i postaje vojnička varoš. Za veliku odanost,

Habzburška monarhija Somboru daruje zemljišne posede, a stanovnici bivaju oslobođeni poreza carevini. Marija Terezija je 1749. godine potpisala povelju kojom se Sombor uzdiže u rang slobodnih i kraljevskih gradova i u

gradu se osnivaju sve brojnije kulturne, obrazovne i bankarske ustanove, a kasnije i sportske i društvene organizacije.

2.2 Kaštel Imre Kovača

Nedaleko od Sombora, početkom 19. veka, mesto Riđica pripalo je mađarskoj vlastelinskoj porodici Kovač koja je 1806. godine završio gradnju kaštela u funkciji rezidencijalnog objekta. Odabrana je lokacija na uzvišenju sela, kako bi se naglasila moć i kako bi njegova raskoš i velelepnost mogla da se sagleda iz svih delova atara. Krajem 20. veka objekat je potpuno devastiran i opljačkan i njegovo propadanje i dalje traje. Od 2017. godine nalazi se u posedu Grada Sombora.

3. STUDIJE SLUČAJA

U ovom delu rada analiziraće se tri prakse selektovane po:

1. tip objekta-dvorac
2. period građenja- kraj 18. i početak 19.veka
3. uspešna prenamena objekta

Pitanja na koja je potrebno odgovoriti su: „Na koji način je arhitektonska praksa odgovorila na zahteve problematike u saradnji sa Zavodom za zaštitu spomenika?“ i „Koja namena će najviše pozitivno uticati na simbiozu objekata sa lokalitetom i stanovništvom?“

Dvorac i kulturna stanica Edšeg u Novom Sadu

Dvorac Edšeg se nalazi u Novom Sadu, projektovan je i sagrađen 1890. godine, od strane projektanta Đerđ Molnara. 2007.godine je dobio zvanično zvanje spomenika kulture i stavljen je pod zaštitu države. Kompletna obnova objekta je izvođena od 2010. do 2012.godine.

Ono što je posebno uspešno na ovom primeru obnove, jeste to što je prepoznato šta je velikom gradu potrebno, a šta mu nedostaje i na osnovu toga mu je dodeljena namena u službi svih građana i posetioca- mesto za stvaranje, razmenjivanje novih lokalnih i regionalnih ideja i to sve sa osećajem pripadnosti zajednici koja čuva integritet i želi da unapredi kvalitet duhovnog obrazovanja i svesti.

Kaštel Lazar, Ečka

Kaštel se nalazi u Ečkoj, opština Zrenjanin, izgrađen je 1820.godine od strane grofa Lazara Agoštona. Početkom 2000-ih postaje privatno vlasništvo. 2001. godine Kaštel Ečka proglašen je za nepokretno kulturno dobro vrste spomenik kulture. Kompleks je 2007. godine kompletno obnovljen i renoviran uz saglasnost Zavoda za zaštitu spomenika kulture. Danas Kaštel Ečka ima dve funkcije, turističko-ugostiteljski sadržaj i kulturni sadržaj kao sedište slikarne kolonije i savremene galerije.

Dvorac Hadik-Kotek, Futog

Dvorac se nalazi u Futogu u blizini Novog Sada, podignut je 1777.godine od strane austrijskog plemića Andrije Hadika, po projektu Fanciskusa de Paola Maneta. Dvorac je 2001. godine proglašen za spomenik kulture, ali mu je značajno devastiran i njegova devastacija i dalje traje. Primer je dobre prenamene jednog dvorca, a kako su škole mesto za obrazovanje i prosvetu, u objektu koji predstavlja kulturno nasleđe, buđenje svesti o značaju ovakvih objekata ne može biti veće.

4. ZATEČENO STANJE

4.1 Zatečeno stanje- analiza spoljašnjeg izgleda objekta

Objekat je pravougaone forme, orijentisan na parceli dužom stranicom u pravcu sever-jug. Spratnost objekta je Po+P+1. Sagledive su sve četiri fasade koje se nalaze u prilično lošem stanju. Stolarija je povadena ili uništena na mestima gde još postoji, delovi fasade i fasadne ornamentike otpadaju, krovni pokrivač je u lošem stanju i doprinosi devastaciji celokupnog objekta. Glavnoj fasadi nedostaje centralni rizalit, što je uočeno u arhivskoj dokumentaciji.

4.2 Zatečeno stanje- analiza unutrašnjosti objekta i funkcionalna organizacija

Podrum objekta je u veoma lošem stanju, ali ga odlikuju poluobličasti svodovi, koji su u dobrom stanju i potrebno ih je zadržati i naglasiti. Prizemlje se sastoji od ulaznog hola, četiri glavne prostorije, tri tehničke prostorije, dva vc-a i stepeništa za sprat. Nivou prizemlja može da se pristupi samo sa zapadne fasade. Međuspratna konstrukcija između prizemlja i sprata izvedena je bačvastim svodovima koji se oslanjaju na segmetne lukove i ona je dobrom stanju. Na spratu se nalazi centralni hol i osam prostorija i stepenište koje vodi do tavanskog prostora sve u jako lošem stanju i delimično obrušeno.

4.3. Analiza stanja fasade

Postojeća fasada je totalno devastirana. Uočena su brojna oštećenja klasifikovana u tri grupe oštećenja S1,S2,S3.

4.4. Konzervatoski uslovi i projektni zadatak

Iako značajno devastiran, napušten i niz godina neodržavan, objekat kaštela predstavlja značajno svedočanstvo svog vremena i može da postane neprocenjiva vrednost regiona. Objekat, parcela i lokacija pogodni su za formiranje turističke atrakcije u vidu restorana u prizemlju, salama za kulturne događaje, koncerte, okupljanja na spratu i na potkrovlju sa sobama za prenoćište uz poštovanje konzervatorskih uslova dobijenih od Zavoda za zaštitu spomenika kulture.

5. NOVOPROJEKTOVANO STANJE

5.1. Unutrašnjost objekta i funkcionalna organizacija

U podrumu je projektovana sala za degustaciju, skladištenje i prodaju vina, omogućava se pristup sa severne fasade, a obnavlja se stepenište iz prizemlja.

U prizemlju se dograđuje nedostajući rizalit i planira se dogradnja platoa/ terase koja će služiti za potrebe restorana. Prizemni deo je namenjen ugostiteljstvu.

Na spratu je predviđeno formiranje tri sala za okupljanje prilikom različitih manifestacija i događaja, koje mogu biti i zasebne celine.

Na potkrovlju se planiraju sobe za prenoćište turista i gostiju.

5.2. Spoljašnjost objekta

Ukrasni venci sa fasade se demontiraju i izrađuju se novi prema šemama i otiscima u gipsu u vidu šablona. Kompletna fasada se obnavlja. Prema uslovima izdatim

od strane Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture radilo se na vraćanju prvobitnog izgleda objekta.

Slika 1. Ambijentalni prikaz revitalizovanog kompleksa

Slika 2. Ambijentalni prikaz revitalizovanog kompleksa

Slika 3. Ambijentalni prikaz revitalizovanog kompleksa

6. ZAKLJUČAK

Kulturno nasleđe ima veliki značaj iz više razloga. Prvi razlog je, što predstavlja refleksiju kolektivnog identiteta i istorije. Očuvanje i promovisanje kulturnog nasleđa pruža nam mogućnost da razumemo i cenimo naše korene, usvajajući osećaj pripadnosti i ponosa.

Drugi razlog je što kulturno nasleđe ima veliku ulogu u edukaciji i istraživanju, pruža nam uvid u prošle civilizacije, njihova postignuća i njihov način života, pa možemo detaljnije da razumemo čovekovu prirodu razvoja, socijalnu strukturu i njegov odnos prema kulturi i umetnosti.

Treći razlog jeste veliki ekonomski značaj, kulturno nasleđe privlači turiste, stimuliše lokalnu ekonomiju i otvara mogućnosti zaposlenja.

U današnje vreme, afirmisale su se aktivnosti na očuvanju spomenika kulture, sjajni primeri obnova i prenamena dvoraca postoje u svetu, da li će Srbija moći da isprati taj tempo restauracija ostaje na arhitektonskoj praksi.

Mi moramo da se borimo za očuvanje ovih objekata koji svedoče o arhitekturi koja je baza za sve inženjerske i umetničke poduhvate, i da pravilnim pristupom i poštovanjem zatečenog stvorimo prostore koji će biti inspiracija i katalizator umetnosti i kulture.

7. LITERATURA

- [1] Arhivska dokumentacija Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika, Petrovaradin
- [2] Tehnička dokumentacija rađena u projektnom birou „N-Martin project” u Novom Sadu, saradnici: Nikola Martinović, Jelena Plačkov Škrbić, Helena Kukaras, Lara Penc
- [3] Bajandićeva Jovanović, Sanja. „Egzotična Vojvodina” (Novi Sad, 2013)
- [4] Kulić, Branka. „Dvorci i letnjikovci Vojvodine” (Novi Sad, 2012)

Kratka biografija:

Lara Penc rođena je 05.02.1995. godine u Novom Sadu. Osnovnu školu „Jovan Dučić“ završila je 2010. godine, dok je gimnaziju „Svetozar Marković“ završila 2014. godine u Novom Sadu. Iste godine upisala se na Fakultet tehničkih nauka, odsek Arhitektura u Novom Sadu. Zvanje diplomirani inženjer arhitekture stekla je 2020. godine i iste je upisala master akademske studije na smeru Arhitektonsko projektovanje, Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu. Arhitektonskom praksom bavi se od 2020. godine. Zvanje master inženjer arhitekture stekla je 2023. godine.
Kontakt: larapenc@yahoo.com